

Jydsk Naturhistorisk Forenings ekskursioner i 2025

Af Peter Wind¹ med bidrag af
Per Egge Rasmussen

I 2025 har foreningen afviklet 7 ekskursioner med meget forskelligt indhold. Ekskursionernes emner har spændt fra undersøgelse af forårsflore i Botanisk Have i Aarhus til eftersøgning af odderspor og mistelten, jagt på Biblomst, naturgenopretning i Sønderup Ådal og til udforskning af efterårets svampeflor. Hertil kommer en enestående vandretur til Langli i Vadehavet. Her kan du læse beretningerne om de enkelte ture.

FORÅRSTUR I BOTANISK HAVE I AARHUS

Lørdag d. 29. marts

Årets første ekskursion gik til Botanisk Have i Aarhus. Igen var vi begunstiget af godt vejr, ligesom de tidligt blomstrende planter var i fuldt flor. Udgangspunktet var

hovedindgangen til væksthuse. Herfra gik vi mod Poppelpladsen og fulgte den første sti på højre hånd forbi en græsplæne på venstre hånd, hvor flere arter af snepryd (*Scilla* spp.) farvede arealet blåt suppleret med visnende Erantis (*Eranthis hyemalis*) og Vintergæk (*Galanthus nivalis*).

På den modsatte side af Peter Holms Vej ligger rosenhaven, hvor der efter aftale med Botanisk Haves Venner var efterladt nogle bede med vilde planter under roserne. Af blomstrende planter kan fremhæves Hyrdetaske (*Capsella bursa-pastoris*), Fliget Tvetand (*Lamium hybridum*) og Rød Tvetand (*L. rubrum*). Herfra vandrede vi over til de bede, som Botanisk Haves Venner har istandsat og kærer mest for. Her passerede vi de nyanlagte stenbede, hvor der kun var få planter i blomst.

Ingen tur i Botanisk Have uden et besøg i stenbedene. Her var diverse udenland-

ske arter af Lærkespore bl.a. *Corydalis ophiocarpa* fra Østasien, den europæiske Nikkende Tandrod (*Cardamine enneaphylla*) samt en forårsblomstrende Alpeviol (*Cyclamen* sp.) i blomst. Stenbedet er desværre kendetegnet ved, at der kun er få skilte med navn på planterne og dermed oplysninger om deres oprindelsesområde. Turen sluttede med beundring af Vår-Adonis (*Adonis vernalis*) i fuldt flor.

PÅ JAGT EFTER ODDERE I SKALS Å VANDLØBSSYSTEMET

Lørdag d. 5. april

Vi havde allieret os med oddereksperten Aksel Bo Madsen for at blive klogere på odders (*Lutra lutra*) habitatvalg, adfærd og anden livsførelse for at blive klar over, hvilke spor dyrene efterlader på deres levesteder. Odder er som mange andre pattedyr aktiv i dæmringen og skumringen.

Foto 1. Vår-Adonis i Botanisk Have. Foto: P. Wind, 29-03-2025.

Foto 2. Odderekrementer er grå og pølseformede, som ses midt i billedet over græsstråene ved Klejtrup Sø's nordside. Foto: P. Wind, 05-04-2025.

¹ Aarhus Universitet, Institut for Ecoscience, C.F. Møllers Allé 8, 8000 Aarhus C, E-mail: pwi@ecos.au.dk

Foto 3. En stor Mistelten i et træ af Sød-Æble (*Malus domestica*) langs Brabrandstien.
Foto: P. Wind 29-04-2025.

Aksel havde sat os i stævne på en privat ejendom på Ørrisvej med udsigt over Hærup Sø. Ejeren har bistået Aksel med mange odderobservationer, hvorfor vi blev velvilligt modtaget. Efter en kort introduktion gik vi ned til engene, hvor afløbet forbinder Hærup Sø med Skals Å. Her fulgte vi afløbet mod søen. Her havde Aksel lejlighed til at demonstrere spor efter odder, der bl.a. omfatter dens ekskrementer. Vi havde lejlighed til at indånde duften heraf, der er karakteristisk og aromatisk. Frokosten blev indtaget på ejerens terrasse i det fine forårssolskindsvejr.

Efter frokost kørte vi til den nærliggende Klejtrup Sø, hvor vi parkerede på en offentlig P-plads på søens østside. Herfra gik vi om på nordsiden over en bro over tilløbet, som vi fulgte hen til søens nordside. Her observerede vi tydelige og friske odderspor i sandet på søbredden, hvilket vidnede om odderaktivitet i løbet af den forgangne nat. Vi gik samme vej tilbage til P-pladsen, hvor turen sluttede.

Odderekskrementer er grå og pølseformede, som ses midt i billedet over græsstråene ved Klejtrup Sø's nordside. Foto: P. Wind, 05-04-2025. (IMG_26980-2).

EFTERSØGNING AF FORÅRSFLOR OG MISTELTEN LANGS BRABRANDSTIEN

Lørdag d. 3. maj

Udgangspunktet var P-pladsen 'Brabrand-søen syd' ved Søholmvej. Herfra fulgte vi mod øst Brabrandstien, som er jævn, da det er den tidligere jernbanetracé for Hammelbanen. Dette har stor betydning for dagens ekskursion. Efter at have passeret en kort skovstrækning kom vi ud i det åbne land. Langs stiens nordside stod et par æbletræer, der var og fortsat er vært for Mistelten (*Viscum album*). Så det kræver næppe megen fantasi for at forestille sig, hvad oprindelsen til dem er. Da misteltenplanterne sidder i 2-3 m højder i træernes kronelag, er de antagelig fuglespredte.

En stor Mistelten i et træ af Sød-Æble (*Malus domestica*) langs Brabrandstien.

Efter at have nydt misteltenplanterne på træerne fortsatte vi langs stien og kunne bl.a. studere de små han- og hunblomster på Stilk-Eg (*Quercus robur*) og blive klog på det danske navn, da det er hunblomsterne, der sidder på en forlænget stilk. I den næste skovstrækning så vi både Hvid og Gul Anemone (*Anemone nemorosa* & *A. ranunculoides*) sammen med Stor Konval (*Polygonatum multiflorum*) i blomst.

Vi rundede haveforeningen Søholm og gik her ned til den sønære forgrening af Brabrandstien. Undervejs kunne vi nyde Have-Guldnælde (*Lamium galeobdolon* subsp. *argentatum*), der sikkert er en haveflygtning. Langs den nedre Brabrandsti kunne vi beundre den frugtificerende Liden Lærkespore (*Corydalis intermedia*) i vejsiden. Ved den næste skovstrækning stod Almindelig Hæg (*Prunus padus*) i fuldt flor, mens vi inde i skoven kunne nyde Firblads (*Paris quadrifolia*) delikate blomster. Fri af skoven kunne vi på den nordvendte skrænt observere Nikkende Fuglemælk (*Ornithogalum nutans*) med store hvide blomster. Vi fortsatte til den næste skovstrækning, hvor vi drejede op gennem skoven til Brabrandstien og til P-pladsen og de ventende køretøjer, hvor turen sluttede.

EFTERSØGNING AF BIBLOMST

Torsdag d. 26. juni

Bibloomst (*Ophrys apifera*) er i de seneste år opdaget på flere og flere lokaliteter i Danmark. En af de nyere er kalkgraven ved Dalbyovre i Kronjylland, som Peter var blevet gjort opmærksom på i 2024 af en lokal. En besigtigelse af lokaliteten samme år viste, at stedet var og er et besøg værd, da bestanden er stor og robust, og har forekommet på voksestedet i adskillige år bedømt ud fra størrelse og omfang.

Udgangspunktet var den offentlige P-plads syd for selve kalkgraven. Herfra vandrede

Foto 4. Kalkknolden ved Dalbyovre Kalkgrav, voksested for Biblomst.
Foto: P. Wind 26-06-2024.

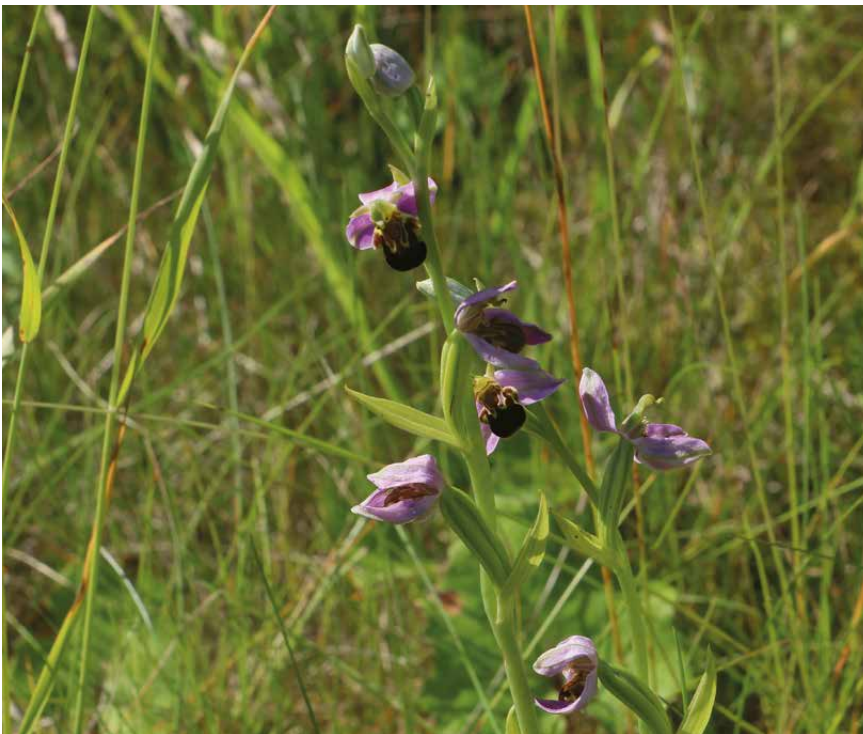

Foto 5. Biblomst i fuldt flor, Dalbyover Kalkgrav. Foto: P. Wind, 26-06-2024.

vi ad Stadionvej til kalkgravens nordvestlige hjørne, hvor de første biblomstplanter dukkede op, og hvor de var blevet observeret i 2024. De blev genstand for flittig iagttagelse og fotografering. Vi fortsatte ovenfor langs nordkanten af kalkgraven til det nordøstlige hjørne, hvor Biblomst dukkede op igen. Herfra klatrede vi op på kalkvolden i den østlige ende og fandt endnu flere planter af Biblomst. Planterne fortsatte med at stå tæt langs kalkvolden, så det næsten var umuligt at undgå at træde på dem.

Vi kom ud på Vinstrupvej, som blev fulgt et kort stykke mod vest, inden vi igen gik ind på kalkgravens område for at opsøge den store biblomstbestand på den kalkknold og terrassen nedenfor, hvor den også var blevet observeret i 2024. Igen var der rigeligt med blomstrende planter strøet ud over terrænet. Herfra gik turet tilbage til P-pladsen, hvor det var tid til aftensmad, der blev indtaget på de opsatte borde og bænke, og hvor turen sluttede.

NATUR- OG VANDRETUR TIL LANGLI

Søndag den 17. august

På baggrund af artiklen om Langli i Flora & Fauna årg. 129, side 22-37, havde foreningens bestyrelse opfordret den ene forfatter, tidligere observatør på Langli, Lars Maltha Rasmussen, til at lede en tur til den forjættede ø i Ho Bugt. Det blev en oplevelse af høj værdi, for heldigvis var både vejr og ikke mindst tidevand med os. Lars havde på forhånd undersøgt tidevandstabellen og udpeget dagen, hvor tidevandet var lavest midt på dagen.

Udgangspunktet var P-pladsen på Sønderballevej. Herfra vandrede vi videre mod syd ad grusvejen til vandkanten, hvor vi svingede til venstre mod øst og spadserede gennem det noget ujævne marskteræn, Nyeng, skiftevis fra tue til tue eller fra lo til lo omgivet af strandensvegetation domineret af bl.a. Tæt blomstret Hindebæger (*Limonium vulgare*) og især ved loerne Stilkløs Kilebæger (*Atriplex portulacoides*).

Foto 6. Udsigten fra Langlis højeste klit mod sydøst med feltstationen mellem træerne og Esbjerg i baggrunden. Foto: P. Wind 17-08-2025.

For enden af Nyeng begyndte vandreturen gennem det lavvandede, men ekstremt mudrede havvand, hvor ens fødder sank i flere steder og var svære at trække op igen. Heldigvis havde deltagerne forsynet sig med godt fodtøj som værn mod skarpe genstande f.eks. muslingeskaller. Efter stræbsom trasken i muddervandet nåede vi frem til pælene, der markerer tidevandssporet til Langli, som vi fulgte resten af vejen på den 4 km lange vandring til Øen. Her var bunden heldigvis mere fast. Velkommet til Langli fulgte vi stien, der

fører op til den gamle feltstation, hvor Lars heldigvis vidste, hvor nøglen opbevares. Vi blev nemlig overfaldet af en uanet mængde sultne myg, der ønskede blod!! Så vi kunne søge ly indendørs og indtage frokosten her, mens andre besøgende på øen måtte forblive udendørs.

Efter frokost gik vi videre mod vest og besteg de høje klitter midt på øen. Desværre går tiden hurtigt, så efter klitbestigningen var det tid til at påbegynde returvandringen. Vi gik ned til vestbredden af Langli og

fulgte den tilbage til tidevandssporet. Det blev fulgt hele vejen tilbage til grusvejens udløb i Ho Bugt, hvorfra vi vandrede tilbage til bilerne, hvor turen sluttede.

TUR TIL SØNDERUP ÅDAL

Lørdag d. 6. september

Per Egge Rasmussen fra foreningens bestyrelse og ansat i Vesthimmerlands Kommune havde inviteret os på ekskursion i et af de områder, hvor han er projektleder for det igangværende naturgenopretningsprojekt. Området ligger ved Højris Mølle i Sønderup Ådal og ejes af Danmarks Naturfond og er på 80 ha. Danmarks Naturfond ønsker, at egekrattet skal være det karakteristiske element i skoven og sørger derfor at fjerne de Rød-Gran (*Picea abies*), Almindelig Ædelgran (*Abies alba*) og Nordmannsgran (*A. nordmanniana*), der tidligere har groet i skoven. Herved genskabes enten egekrattet eller overdrev og hedearaler for at få en lysåben natur. Et af fondens tiltag er at have helårsgræsning i hele området, hvilket vi fik at mærke, da flere af stierne i området er særdeles mudrede optråd af kreaturerne.

Udgangspunktet var P-pladsen ved Højrisvej nede i ådalen. Efter en kort introduktion fra Pers side fulgtes stien mod syd ind i området. Her havde vi de buskebevoksede enge omkring Sønderup Å til venstre og løvskov domineret af Stilk-Eg (*Quercus robur*) og Hassel (*Corylus avellana*) på

Foto 7. Højris Vandmølle med Sønderup P i forgrunden. Foto: P. Wind, 06-09-2025.

ådalens skråning til højre. Længere fremme åbnede landskabet sig, så vi kunne vandre ud i det træløse, tuede rigkærsumråde domineret af bl.a. Vand-Skræppe (*Rumex hydrolapathum*). Flere af blomsterplanterne blev fundet i blomst herunder Trævlekrone (*Lychnis flos-cuculi*) og Sump-Kællingetand (*Lotus pedunculatus*). Vi fortsatte ind på den tørre og fortsat lysåbne grund domineret af forskellige græsarter bl.a. Mose-Bunke (*Deschampsia cespitosa*). Her var der en bred gangbro over Sønderup Å, som også det græssende, skotske højlandskvæg kunne benytte.

På den anden side af åen lå et stort overdrevsområde, hvor kvæget netop græssede. Herfra vandrede vi tilbage mod Højrisvej og kom til en stejl ådalsskrænt med bl.a. blomstrende Djævelsbid (*Succisa pratensis*). Her var der en flot udsigt til møllebygningen og det forliggende vældområde.

Her forcerede vi vandløbet over en stribe sten i strømmen og kom op til vandmøllen og herfra ud til Højrisvej. Her blev der bl.a. set bjergvipstjert (*Motacilla cinerea*). Så var det tid til frokost.

Efter frokost gik turen til den nordlige del af fondens område. Igen førte en mudret sti ind i området, hvor bæver (*Castor fiber*) huserer. Der var igen en bred gangbro over Sønderup Å til den nordvestlige side af ådalen. Vi gik op ad ådalsskrænten mellem velvoksne buske af Gyvel (*Cytisus scoparius*), som kransede vandrestien. Vi fulgte stien, der snoede sig langs kanten af ådalen tilbage til Højrisvej.

De mest ihærdige fulgte Per rundt på stien i resten af det kuperede område syd for Højrisvej. Rundturen sluttede på P-pladsen ved Højrisvej.

SVAMPETUR TIL MARSELISBORG SKOVENE

Lørdag d. 27. september

Til turen have vi allieret os med svampekenderen, Morten Strandberg. Vi mødtes på P-pladsen ved Ørnereden. Herfra gik vi over Ørneredevej og ind i skoven, hvor Morten stoppede op og oplyste os om svampes biologi, mangfoldighed og formering. Morten havde på forhånd fastlagt en rute i skoven, så han kunne vise os de forskellige vækstformer fra jordboende til træboende svampe, ligesom han kunne informere om deres egnethed som spisesvampe. Til at begynde med færdes vi på tørbund i bøgehøjskoven, men på tilbagevejen ledte Morten os ned i en bækkloft med bl.a. Skavgræs (*Equisetum hyemale*). Vi fulgte vandløbet tilbage til Ørneredevej og herfra tilbage til P-pladsen ved Ørnereden, hvor turen sluttede.

Foto 8. Morten Strandberg demonstrerer en indsamlet svamp for deltagerne. Marselisborg Skov. Foto: P. Wind, 27-09-2025.

Raunkiærs cirkler og Jeppe Aakjærs naturlyrik

Et causeri af Søren Kappel Schmidt

Da botanikeren C. Raunkiær var blevet lige så gammel som dette årsskrifts redaktører, fik han den idé at kaste Raunkiærske cirkler ud i Jeppe Aakjærs og Steen Steensen Blichers lyrik. Resultatet blev publiceret i bogen *Hjemstavnsfloraen hos Hedens Sangere Blicher og Aakjær* i 1930, samme år som Jeppe Aakjær døde. Bogens sammenstilling af arter gav det resultat, at Jeppe Aakjær havde mange flere arter i sin lyrik end Blicher såvel som andre af romantikkens digtere. Undervejs i den omhyggelige undersøgelse kommer man som læser tæt på de to digteres lyrik og naturoplevelser. Fra botanikeren går vi videre til digteren.

Jeppe Aakjær var glad for kvinder. Han havde som barn været hyrdedreng og på den måde tæt på naturen gennem lange dage på hede og eng. Og så var han glad for sin mor, der lærte ham at holde af folkevisen og naturen.

Kristen i folkekirkelig forstand var han ikke, men han fandt sin gud i naturen. Animist kan man kalde ham. Han finder en umiddelbar glæde ved mangfoldigheden i naturen og knytter sig til det, han møder der. For ham er det naturligt at lægge elskovlegen i naturen. Der er ikke langt fra bekkasinens elskovstrømme til møens brudelin og den forsmåede piges drøm om en bejler. Og ja, hvorfor så ikke gå de otte planter og dyr i *Piger på engen* i møde med blyant og farvekridt, sådan som jeg har gjort det her på siden.

Piger på Engen (1910)

*Nu er Dagen fuld af Sang,
og nu er Viben kommen,
Bekkasinen Natten lang
haandterer Elskovstrømmen.*

*Plukke, plukke dugget Straa,
plukke, plukke Siv ved Aa,
plukke, plukke Blomster.*

*Engen er nu gyldengul
af tunge Kabbelejer,
Søndenvinde byder op,
og Dueurten nejer.*

Plukke, plukke ...

*Dammen ligger Dagen ud
med Brudelys i Hænde,
rækker højt de ranke Skud,
at Solen maa dem tænde.*

Plukke, plukke ...

*Nu vil Mø med Silkestik
paa Brudelinet sømme;
den som ingen Bejler fik,
hun taer sig én i Drømme.*

Plukke, plukke ...

*Ræk mig en Forglemmigej
og sidst en Krusemynte,
saadan slutter vi vor Leg,
saa glad som den begyndte.*

Plukke, plukke ...

mel. Carl Nielsen (1915)

Hedevandring I (1897)

*Viben har Unger blandt Porsenes Ranker, —
duk dig, nu slaar hun jo ned i din Hat!
Ræven, den snilde, blandt Tyttebærbanker
lærer sin Yngel at lege Tagfat;
træder sin Dans,
svinger sin Svans;
hele den vildene Hede er hans.*

mel. Oskar Gyldmark

Karup Å (1901)

*Nu bleges Himlen, for Sol er nede,
og alt har Kvæget ædt Bugen trind;
der lugtes Pors fra den nære Hede,
og Høduft driver for dugtung Vind.
Glad Hyrdedrengen paa Vajsen synger,
mens Aftengøgen en Skræppe tynger
og Vibeflokken sin Kile slynger
med hæse Skrig over Karup Aa.*

mel. Johannes Nørgaard

Blandt fuglene var Jeppe Aakjær måske især glad for viber. De optræder ofte i hans digte. Her ovenfor sammen med gøgen og ræven, sådan som vi kan opleve det, når vi låner hyrdedrengens åbne sanser.

Jeppe Aakjær var ikke den stakkels forsmåede jyske digter, hvis nogen skulle tro det. Han blev umådelig populær i sin samtid, for allerede dengang satte han ord på, hvad vi var i færd med at miste.

For ham var det ikke blot en sentimental tilbageskuen. Han var på mange måder fremskridtets mand. Men kampen for fremgang for alle i samfundet bliver i hans lyrik holdt op mod den nærhed og samhørighed, han erindrede fra sin barndom i Åkær ved bredden af Karup Å.

Stille, Hjerter, Sol går ned (1912)

*Viben slaar et enligt Slag,
over Mosedammen,
før den under Frytlens Tag
folder Vingen sammen.*

Stille, Hjerter, Sol gaar ned.

mel Thomas Laub (1915)

Naturen giver styrke og naturen under os ro. Det fanger digteren i sin smukke aftensang. Thomas Laub er måske især kendt for sine melodier til salmer. Og på trods af Jeppe Aakjærs erklærede ateisme er der ikke så lidt af en profan salmedigter gemt i ham. Og komponisterne elskede det. De sendte deres kompositioner til digteren, ofte med en rosende dedikation. I en arkivkasse i Jeppe Aakjærs digterhjem Jenle kan man finde over 400 melodier til hans digte. Alene til *Stille, Hjerter, Sol går ned* er der 15 forskellige melodier.

Thomas Laub tog initiativ til et sanghæfte, der skulle komme til at danne skole for dansk fællessang. Han inviterede Carl Nielsen til, at de sammen skulle udgive, hvad der blev til *En snes danske Viser*. Her var Jeppe Aakjær naturligvis repræsenteret med et antal tekster.

Vi låner vibens ro, når den *under Frytlens Tag folder Vingen sammen*. Men hvad så med de *hæse Skrig over Karup Aa*?

Her springer vi lidt i historien. Jeppe Aakjær var meget optaget af Blichers forfatterskab. Blicher bragte, som den måske første, Robin Hood-myten til Danmark. Jens Langkniv kendte Aakjær fra Evald Tangs folkemindeindsamlinger, som han selv havde bidraget til. Myten om Robin Hood blev kort fortalt transformeret til Aakjærs roman om den frihedselskende stratenrøver Jens Langkniv.